

YARGI ETİĞİ, YARGIYA GÜVEN ve ŞEFFAFLIK

Doç. Dr. Gürsel ÖZKAN

Danıştay Üyesi

A. Giriş

Etik, kişinin davranışlarına temel olan ahlak ilkelerinin tümüdür³. Etik, bireysel ve sosyal yönleri de bulunan, insanın eylemlerini konu alan, ahlak üzerine sistemli bir şekilde düşünme, soruşturma, ahlaki hayata dair bir araştırma ve tartışma olarak belirtilebilir. Bir başka deyişle etik, doğru ve yanlış hakkında insanlığın tüm sağlam ve yerleşik standart ve ilkelerini ifade etmektedir⁴.

Etğin önemli bir boyutu mesleki etikdir. Özellikle hukuk, tıp gibi alanlarda faaliyet gösteren mesleki örgütler, mesleki etik kodlar ortaya koymuş ve meslek mensuplarının mesleklerini yerine getirirken gözetmeleri gereken bazı kriterler geliştirmişlerdir.

Etğin her mesleğe yönelik önemli ilkeler içerdiği söylenebilirse de, hâkimlik mesleği açısından meslek etiği çok daha önem taşımaktadır. Çünkü bu meslek mensupları kişinin hürriyeti, temel hak ve özgürlükleri ve toplumsal yapı ve düzenini doğrudan etkileyen kararlar alabilme yetkisine sahip bulunmaktadır.

Adaletle olan güven Devlete güven demektir. Günümüzde yargıya güven duygusunun hiç istenmeyecek düzeylere düştüğüne yönelik kamuoyuna açıklanan anket sonuçları ciddi ölçüde tehdit ve tehlike içermektedir.

Gerek Hâkim-Savcı gerekse avukatların; hem idari yargı hem de adli yargıda görev yapan meslektaşlarımızın, eğitim ve bilgi düzeylerinin yükseltilmesi ve meslek içinde sürekli öğrenme kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik önlemler alınması ve adalet hizmetinin kalitesinin yükseltilmesi gerektiği kuşkusuzdur.

³ Etik Rehberi, Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu Yayını, Ankara 2016, s. 11

⁴ ULUTAŞ Ahmet- ATABEY Ömer Serdar, Ulusal ve Uluslararası Boyutuyla Yargı Etiği Ulusal Düzenlemeler Uluslararası Düzenleme ve İlkeler Yargı Kararları, XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2011, s.5

Açıklık, şeffaflık esas itibarıyla kamu yönetimine ilişkin olup, idarenin gizlilik ve kapalılık içinde idari faaliyetlerini yürütmemesi, ilgisinin temel hak ve özgürlüklerini kullanırken gerekli olan bilgi ve belgelere ulaşmayı mümkün kılan bir anlayışı ifade etmektedir. Bu anlamda kamusal kararların diğer bir ifadeyle kurul halinde görev yapan kurumların karar alma toplantılarının kamuya açıklığı önem taşımaktadır.

Açıklık, şeffaflık yargı bakımından ise aleni yargılamayı ifade etmektedir. Yargılama sırasında “duruşma” yapılması aleniyetin sağlanması bakımından zorunlu nitelik taşımaktadır.

B. Yargı Etiği

Yargının güvenilirliği ve yargı etiği konuları iç hukuk açısından önem taşıdığı gibi pek çok uluslararası belgede de düzenleme konusu yapılmıştır.

Hâkim⁵ ve savcı etiği ile ilgili ulusal hukukta özel bir düzenleme bulunmamakta, Anayasa’da, bazı kanun, genelge ve ilke kararlarında serpiştirilmiş halde bazı etik ilkelere rastlanılmaktadır⁶.

Adalet⁷, insan eliyle gerçekleşir. Dolayısıyla hukukçuların nitelikli olması adaletin tecellisinde ciddi önem taşımaktadır. Doğaldır ki başta hâkimler olmak üzere hukukçular nitelikli olmazsa, toplumsal güven ve saygıyı koruyamaz ve yargıya olan güvenin azalmasına neden olunur. Yargıya olan güvenin azalması ise Devlete olan güvenin azalması anlamına gelmektedir. Adaletle ilişkin etik sorunlarda uygulamalı etik çalışmalarının çoğunlukla, kişisel inanç ve değerler, sosyal sonuçlar ve adalet sisteminin çıktıları ile ilişkili olduğu görülmektedir. Aslında etik sorunların bir şekilde ilkelerin ve/veya çıkarların çatışması şeklinde ortaya çıktığı düşünüldüğünde, çakışan ve yarışan ilke ve çıkarların tam da merkezinde bulunan hukukçuların etiğin ilgi ve çalışma alanına girmesi herhalde kaçınılmazdır.

Yargıda ortaya çıkan etik sorunların, bazı yönleriyle diğer sektör ve mesleklerde doğan sorunlara benzeyen yanları olsa da, hâkimlik mesleğinin; toplum adına güvenilir kişi sıfatıyla bir anlamda kolektif bir hüküm vermek gibi bir fonk-

⁵ Mecelle’de hâkim olabilme şartları düzenlenmiş, bir hâkimde olması gereken vasıflar tespit edilmiştir. Bunlar 1792. Madde de; “Hâkim: (âlim, bilgin anlamını içermekte, hikmetli, herkeşce bilinmeyen bilen kişi, adil ve akıllı), fehîm (zekî, anlayışlı), müstakim ve emin (doğru, güvenilir), mekin (vakarlı, temkinli), metin (sağlam, dayanıklı) olmalıdır. ARCAN Recep, Hakimin Vasıfları, Türkiye Adalet Akademisi, Ankara 2014, s. 16-19

⁶ Örnek vermek gerekirse, Anayasa’nın “Mahkemelerin Bağımsızlığı” başlıklı 138. maddesinde; “Hâkimler görevlerinde bağımsızdır. Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiyede bulunamaz...” şeklinde bir hüküm yer almaktadır. Bu düzenleme yargı bağımsızlığı ile ilgili etik ilkeyi işaret etmektedir. Yine 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu’nun 62 ile 82. maddeleri arasında yasa koyucunun hakim ve savcılarda aradıkları nitelik, davranış ve tutumlarla ilgili ipuçları mevcuttur.

⁷ Adalet ahlaki bir değerdir. Kişinin sürekli bir biçimde haklı olana yönelmesi, hakkı yerine getirmeye uygun bir zihniyet ve tutum olması, herkese kendisine düşeni vermek uğrunda sürekli ve değişmez bir çaba göstermesi yolundaki bir karakter özelliğini tanımlayan subjektif anlamda adalet, bir erdem olarak kabul edilmektedir. ARAL Vecdi, Toplum ve Adaletli Yaşam, Legal Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 97

siyon üstlendiği düşünöldüğünde, bu meslek erbabına daha büyük bir sorumluluk yüklendiği ve teknik bilgi ve becerinin yanında, vicdanıyla hesaplaşmasını zorunlu kılan etiğe herkesten çok ihtiyaç duyduğu açıktır. Zira, yargı sistemlerinin temel değer ve nihai hedefleri olan hakikat ve adalet, zaten tam da etiğin merkezine oturmaktadır. Etik ikilemleri ve çatışmaları mesleki hayatlarında sıklıkla yaşayan hâkimlerin, önyargı ve duygulardan arınmış bir karar verme yetisine sahip olmaları beklenmektedir.

Bu anlamda, etik düşünce ve karar biçimi hâkimlik mesleki formasyonunun en önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır.

Etik ikilemler bakımından önem kazanan diğer bir nitelik ise, eleştirel ve analitik düşünme yetisidir. Uygulamalı etiğin “kendin yap” felsefesinin en kritik uygulayıcılarından biri olan hâkimler, mensup oldukları mesleğin evrensel ilkeleri olan “bağımsızlık” ve “tarafsızlığın” doğurduğu mesleki bireysellik ve bir tür ontolojik yalnızlık ile önlerine çıkan sorunlara kendi çözümlerini bulmak durumunda kalmaktadırlar.

Bireylerin tüm hak ve özgürlükleri üzerine son sözü söyleyen ve kamu güvenine mazhar olmakla şereflenen bu mesleğin mensuplarının etik meselelerde daha hassas olmaları gerektiği açıktır. Evrensel anlamda bir ihtiyacın ve oydaşmanın yarattığı yargısal etik ilke ve standartlar, hem bu mesleğe duyulan güveni artırarak mesleğin itibarını koruyacak, hem de bu ilkelere sadık kalan meslek mensuplarının görevlerini yapmış olmanın onurunu yaşamalarını sağlayacaktır.

Etik konusunun yargı camiamız açısından ne kadar önemli bir husus olduğu yaşadığımız acı tecrübeler ışığında gün yüzüne çıkmıştır. Yargıyı ele geçirmiş, hiçbir etik ilke ve esasında hiçbir değere kendini tabi görmeksizin mesleği, mesleğin onurunu ayaklar altına alan terör örgütü mensuplarının yargı ve ölkemiz üzerinde açtığı yaralar, yaptığı tahribatlar çok derin ve etkili olmuştur.

En temel yargı etiği ilkeleri olan bağımsızlık ve tarafsızlığın altına dinamit koyan, örgüt ağabeylerinden emir ve talimat alan, örgütün amaçları doğrultusunda hükümler kuran, kararlar veren, Anayasa ve yasalara değil kendi karanlık ajandalarına dayanan ve vicdanları dahi olmadığı anlaşılan bu suikast timinin yarattığı tahribattan çok büyük dersler çıkarmamız gerektiği kuşkusuzdur.

Bu çerçevede acilen tüm düzeylerden hâkimlerin geniş katılımıyla etik ilkeler doğrudan hâkimler tarafından oluşturulması önem taşımaktadır. Bu kuralların, yargı sistemi içerisindeki bir kurum tarafından dahi olsa dışarıdan dayatıldığı, önerildiği veya istenildiği izlenimi verilmemesi gerekmektedir. Etik kurallarının rolü, hâkimlere mesleki ve özel yaşamlarında rehberlik sunmaktan ibaret olmayıp, halkın güvenliğini artırma işlevini de içermesi gerekmektedir.

Yargının güvenilirliği ve yargı etiği konuları iç hukuk açısından önem taşıdığı gibi pek çok uluslararası belge ve çalışma içinde özel düzenlemeler yapılarak yargı etiği sorunları için çözümler bulunmaya çalışılmaktadır.

Hâkimlere verilen yetkiler adalet, gerçeklik ve özgürlük değerleri ile yâkından bağılantılıdır. Diğer bir deyişle hâkimlere verilen yetkilerin amacı onların hukuku uygulayarak adaleti yerine getirebilmelerini ve kişilerin sahip olduğı hakları güvence altına almalarını sağlamaktır. Hâkimlere uygulanan standartlar da bu belirtilen değerlerin sonucudur ve adaletin yerine getirilmesine yönelik güvenin ön koşuludur.

Hukuk devletinın geçerli olduğı bir devlette halkın, temel hakları güvence altına alan ve adil yargılanma hakkına uygun olan, genel ilkelerin oluşturulmasını talep etme hakkı bulunmaktadır. Yargıçlara yüklenen yükümlölükler de onların tarafsızlığı ve çalışmalarının etkililiğini güvence altına almak için getirilmiştir.

Uluslararası planda oluşturulan yargısal davranış ilkeleri hâkimlere rehberlik edecek ve yargı etiğini düzenleyecek bir çerçeveyi yargıya temin edecek şekilde öngörölmüştür.

Bu ilkeler, aynı zamanda yasama ve yürütme mensupları ile avukatların ve kamuoyunun, yargıya daha iyi destek olmalarına ve onu daha iyi anlamalarına yardımcı olmak için de tasarlanmıştır.

Belirtmek gerekir ki uluslararası planda kabul edilen davranış ilkeleri, hâkimlerin yargı mesleğı standartlarını takviye etmek üzere oluşturulmuş, hâkimleri bağlayıcı mevcut hukuk ve davranış kurallarını değıştirmeyi değıil onları tamamlamak niyetiyle öngörölmüştür. Nitekim Avrupa Konseyinin Avrupa Yargıçları Danışma Konseyi tarafından hazırlanmış olan 3 sayılı Görüş (2002) şu önerilerde bulunmaktadır⁸:

- a) Hâkimlerin faaliyetleri mesleki davranış ilkeleri tarafından yönlendirilmelidir.
- b) Bu ilkeler bağımsızlıkları ve tarafsızlıklarına ilişkin karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmelerini sağlayacak şekilde hâkimlere nasıl bir yöntem takip edeceklerine ilişkin yol göstermelidir.
- c) Bu ilkeler hâkimlerin kendileri tarafından ve disiplin sisteminden ayrı olarak belirlenmelidir.
- d) Her bir ölkede mesleki etik veya statüleri ile yargısal olmayan faaliyetlerinin uyumuna ilişkin bir sorunla karşılaşan hâkimlere tavsiyede bulunmak amacıyla yargı içinde bir veya daha fazla kişi ve kurumun kurulması arzu edilmektedir.

Yargısal davranış ve yargı etiğı ilkelerine ilişkin olarak çeşitli uluslararası belgeler bulunmaktadır.

⁸Opinion No. 3 of the Consultative Council of European Judges, para. 49.

Yargısal davranış ilkelerini belirleyen uluslararası belgeler:

1. Birleşmiş Milletler “Yargı Bağımsızlığı Hakkında Temel İlkeler” (1985),
2. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Hâkimlerin Rolü, Etkinliği ve Bağımsızlığı hakkında R(94) 12 sayılı Tavsiye Kararı (1994)
3. Hâkimlerin Statüleri Hakkında Avrupa Şartı (1998),
4. Avrupa Konseyinin Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi tarafından hazırlanmış olan 1 (2001) ve 3 (2002) sayılı Görüşleri,
5. Birleşmiş Milletler “Bangalor Yargısal Davranış İlkeleri” (2002),
6. Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları “Budapeşte İlkeleri” (2005)
7. Yargıda Şeffaflığa İlişkin İstanbul Bildirgesi (2013)

Bangalor Yargısal Davranış İlkeleri, yargısal davranış veya etik kurallarına ilişkin hem ulusal hem de uluslararası metinlerden yararlanılarak hazırlanan bir metin olup, oldukça geniş kabul görmektedir.

Belirtilen uluslararası diğer belgeler daha çok yargıya ilişkin devletin yükümlülüklerine yönelik kurallar getirirken, Bangalor Yargısal Davranış İlkeleri⁹ asıl olarak hâkimlerin davranışlarında uymaları gereken ilkelere yer vermektedir. Bu nedenle Bangalor Yargısal Davranış İlkeleri yargısal etik bakımından ana kaynak oluşturmaktadır¹⁰. Bu belge HSYK’nun 27.06.2006 tarih ve 353 sayılı kararı ile de benimsenmiştir.

C. Yargı Etiğinde Korunması Gereken Temel Değerler

1. Bağımsızlık: Yargı mensuplarının; her türlü etkiden ve dışarıdan gelebilecek baskılardan uzak bir şekilde, yaptırım tehdidi veya kişisel çıkar beklentisi olmaksızın kanuna ve geçerli usul kurallarına uygun şekilde hareket etmelerini ve hüküm vermelerini güvenceye bağlamak, bağımsızlık ilkesinin zorunlu gereğini ifade etmektedir¹¹.

Yargı bağımsızlığı, bireysel olarak hâkime ait bir ayrıcalık veya öncelik değildir. Hâkimin, bir uyuşmazlığa başkalarının müdahalesine ilişkin kaygısı olmaksızın ve her hangi bir yerden veya her hangi bir nedenle yönelebilecek baskı,

⁹Bangalor Yargısal Davranış İlkeleri hakkında geniş bilgi için bakınız. İNCEOĞLU Sibel, Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği, Ankara 2007, s.129-184

¹⁰Bangalor İlkeleri, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonunun Nisan 2003’ te 2003/43 sayılı Karar ile üye ülkelerin ilgili Birleşmiş Milletler organlarının dikkatine sunulmuştur. BM Sosyal ve Ekonomik Konsey de 27 Temmuz 2006’da 2006/23 sayılı Karar ile üye ülkeleri, yargı üyelerinin mesleki ve etik davranışlarına ilişkin hukuk kurallarını gözden geçirirken veya geliştirirken Bangalor Yargısal Davranış İlkelerini dikkate almaya davet etmiş ve Bangalor İlkelerinin, BM Genel Kurulunun 40/32 ve 40/136 sayılı Karar ile kabul ettiği “Yargı Bağımsızlığı Hakkında Temel İlkeler”i tamamlayıcı ve daha geliştirici olduğunu belirtmiştir.

¹¹Bağımsızlık koşulunun saptanmasıyla ilgili olarak göz önüne alınan; mahkeme üyelerinin atanması, görev süreleri, dış baskıya karşı güvencelerinin olup olmadığı ve mahkemenin bağımsızlık görüntüsü verip vermediğidir. AKIN İbrahim- AKIN Tansu, Yargı Etiği, Melike Ofset, Ankara 2013, s.42

etkileme ya da tehdit dışında kalarak, hukuk, olaylar ve delillere dayanarak tarafsız ve dürüstçe karara bağlayabilmesi için yüklenmiş bir sorumluluktur.

Yargı bağımsızlığının en önemli güvencelerinden birisi, hâkimlik teminatıdır. Yargı bağımsızlığına ilişkin yasal teminatlar bulunsa da bağımsız bir şekilde hüküm vermek aynı zamanda ruhsal olarak psikolojik sağlık durumunu da gerekli kılmaktadır. Kariyeri boyunca öğretilmesi, ilerletilmesi ve geliştirilmesi gereken bilgi ve davranışlar, hâkimin; bağımsızlığının gerçekliğine ilişkin olarak halkın zihninde herhangi bir şüphenin oluşmaması anlamı taşımaktadır. Yine hâkimler, kendileri için onursal ayrıcalıklar elde etmemek ve adli işlemleri yürütürken, mahkeme huzurunda dava aşamalarını yönetirken ve hükümlerini verirken bağımsız olmak durumundadırlar.

Hâkimlerin; görevlerini¹² yaparken, kararlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemesi muhtemel olan, geçerli usul ve hukuk kanallarının dışında kalan her türlü müdahaleden korunması ve kendilerinin de buna engel olması yargı bağımsızlığı için ayrı bir önem taşımaktadır.

Bireysel özgürlüklerin koruyucuları olarak yargı mensupları; yürütmeyi, parlamento üyelerini, üst düzey yargı mensuplarını, medyayı veya kamuoyunu memnun etmek arzusu ya da memnun etmeme korkusu olmaksızın davalardaki unsurlara dayalı olarak yasal kuralları uyguladıklarını verecekleri kararlarla göstermek durumundadırlar.

Yine belirtmek gerekir ki yargı mensupları, her türlü kültürel veya sosyal önyargılarının ve siyasi, felsefi veya dinî görüşlerinin, ellerindeki gerçeklere ilişkin anlayışları üzerindeki veya yasal kuralları yorumlayışları üzerindeki etkisinin farkında olmalıdır.

2. Tarafsızlık: Bağımsızlık gibi tarafsızlık da halkın adalete güveninin zorunlu bir unsurudur. Sadece kararın değil, hâkimi bu karara yönlendiren sürecin de geçerliliği tarafsızlığa bağlı olduğu için tarafsızlık; kurumsal, işlevsel ve kişisel düzeyde belirli ilkelerin uygulanmasını gerekli kılan bir yükümlülüktür. Mahkemelerin ve hâkimlerin tarafsız olması; yargı mensuplarının tayin ve atama işlemlerinin mesleki kabiliyete dayalı, tarafsız ve şeffaf kurallara bağlı olması gerektiği anlamına gelmektedir.

Tarafsızlık; mahkemelerin ve yargı mensuplarının, istisnai durumlarda dahi kamu yöneticilerine veya özel kişilere hiçbir şekilde bağımlılık içermeyen koşullarda çalışmasını mümkün kılacak yeterli maddi, mali ve insani kaynak gerektirmektedir.

Yargı görevlerinin icrasında tarafsızlık, görünürde önyargının bulunmamasıyla sınırlı değildir; aynı zamanda ve daha da temelde, gerçek anlamda hiç-

¹² Hâkimin görevi; her şeyden önce yüksek bilme düzeyi, eğitimi, kültürü ve kişiliği ile toplumsal barışı sağlamak, adaleti gerçekleştirmektir. ÇETİNER Selma, Yargı Etiği (Yargı Erki ve Değerler), Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2016, s.68

bir tarafgirliğin bulunmaması anlamına gelmektedir. Yargı mensupları, kendi görüşlerinden bağımsız olarak, kendilerine sunulan tüm görüşlere açık olmak ve bunları dikkate almak durumundadır. Yine, yargı mensupları tüm vatandaşlarla aynı haklara sahip olmalarına rağmen, kendilerini ulusal ve uluslararası hukuktakilerin dışında sınırlamalara tabi tutacak ve düşünce ve analiz özgürlüklerini kısıtlayacak hiçbir bağlılık (siyasi, felsefi, dini bağlılık veya bir dernek, sendika veya işletmeye bağlılık vs.) ilişkisi içinde bulunmamak durumundadır.

3. Doğruluk: Yargı mensubu olmak, “doğruluk” gerektiren şerefli bir konumdur. Yargı mensupları; mesleki uygulamalarında ve özel yaşamlarında, vazifelerini icra etmeye layık olduklarını gösteren, yetkilerine güvenilirlik katan ve adalete güveni temin eden doğruluk özellikleri sergilemelidirler.

Yargı mensupları, mesleki ve özel davranışlarıyla halkın yargının doğruluğuna duyduğu güvenin korunmasına yardımcı olur. Her hâkim, bunu her zaman aklında bulundurmalıdır. Hâkim olmak, kamusal ve özel tüm durumlarda 24 saat hâkim olmak anlamına gelmektedir. Yargı mensupları ihtiyatlı, tedbirli ve ke-tum tutumlarıyla adalet imajına ve toplumdaki rollerine önem verdiklerini ortaya koymak durumundadırlar. Kişisel taahhütlerde bulunurken vatandaşlık haklarının meşru kullanımı ile yargı mensubu sıfatıyla taşıdıkları görevlerinin uyumlu olmasını temin etmek durumundadır. Halkın içerisinde tedbirli ve ölçülü bir şekilde davranırlar ve kendilerini bu şekilde ifade ederler.

Yargı mensupları, meslek hayatlarıyla ilgili etkinliklerde teklif edilen hediye ve bağışlar başta olmak üzere tarafsızlıklarına zarar verebilecek veya şüphe düşürebilecek hediye veya bağışları kabul edemezler. Bu anlamda, doğruluk ilkesi, tüm yargı mensuplarının doğruluk ve sadakat yükümlülüklerine tabi olduğu anlamına gelmektedir.

4. Dürüstlük: Dürüstlük, mesleki uygulamalarda, toplumdaki ve özel yaşamdaki davranışlarda ana unsurdur. Yargı mensupları için doğruluk, tamamıyla dürüst olma gerekliliği anlamına gelir. Yargı mensuplarına, statülerine ve yargı teşkilatına özgü kanuni hükümlere uymayı ifade eder.

Bir hâkim kendi eylemlerine ilişkin sorunla karşılaştığında resmî veya resmî olmayan sıfatıyla bağımsızlığına duyulan güveni tehlikeye atacak şekilde davranış sergileyip sergilemediğini kendisine sormalıdır. Hâkimler, halkın bu güveninin ve yargıya duyulan saygının aşınmasına neden olabilecek ifade ve eylemlerden sakınmalıdır. Ölçülü eylemleriyle, tarafsızlıkla ve duygularını kontrol ederek, adalet amacına adadıkları çalışmalarına daha fazla güven duyulmasını sağlamaya çalışmalıdırlar.

Hâkimler ve yargı sistemindeki diğer aktörler, kişisel ve mesleki anlamda ortak sorumluluk ilişkileri ve karşılıklı saygı tesis etmelidir. İfade edilmesi gereken eleştirilerin bulunması halinde bu eleştiriler alçak gönüllülük ve tarafsızlık çerçevesinde ve kişisel hakarete bulunulmaksızın ifade edilmelidir.

Dış dünyaya açık olmak ve kuruma ilişkin farkındalığı artırmak amacıyla yargı dışı belirli faaliyetlere gereğine uygun biçimde izin verilmeli ve bu faa-

liyetler uygun şekilde raporlanmalıdır. Bunlar, yargı mensubunun saygınlığı ve bağımsızlığı ile uyumlu olmalı ve mahkemenin hizmetine zarar vermemelidir. Çıkar çatışması oluşturmaya muhtemel olan faaliyetlerden kaçınılmalıdır. Önceden izin alınmaksızın bilimsel, edebi ve sanatsal çalışmalar gerçekleştirilebilir; ancak bunlar yargı mensubunun mesleki faaliyetlerini kısıtlamamalıdır.

Yargı mensupları, baktıkları davaların ve yargılamaların gizliliğine riayet etmelidir. Anonim veya kendi gözlemleri dahi olsa, sahip oldukları bilgileri ifşa etmemelidirler. Özel yaşamlarında da hassasiyet içeren sıkı bir titizlik yükümlülüğüne tabidirler. Bu, toplumdaki yaşamlarında, ilişki tercihlerinde, özel aktivitelerini gerçekleştirmelerinde ve halka açık etkinliklere katılımlarında basiretli ve tedbirli olmalarını gerektirir.

Yargı mensupları, özel muamele gördükleri veya görüyor olabilecekleri fıkri hiçbir şekilde sebebiyet vermemelidir. Yargı mensupları; kendileri, tanıdıkları veya yakın ilişki çevreleri için herhangi bir menfaat veya avantaj elde etmek üzere statülerini kullanamazlar.

5. Eşitlik: Hâkim, davadaki herkesin onur ve eşitliğine saygı göstermeye yönelik aktif şekilde bağlılık gösterir ve cinsiyet, ırk veya etnik köken, fiziksel veya zihinsel engel, din veya mezhep, cinsel yönelim veya siyasi görüş ile ilişkili olarak, herhangi bir açıdan kişiliklerine uymayabilecek veya göz korkutucu, hasmane, küçük düşürücü, aşağılayıcı veya saldırgan bir ortam oluşturabilecek hiçbir önyargı veya ayrımcılık sergilemez. Hâkim, savunmalardaki yönlendirme ve disiplin yetkileri kapsamında, davadaki tüm tarafların ve kendisine atanan personelin, insanın eşitliğine ve onuruna saygı gösteren davranışlar takınmalarını temin eder ve önyargılı veya ayrımcı davranışlar olması halinde bunları tasvip etmediğini ifade eder.

Hâkim, ilgili kurumlar tarafından geçerli hukuk düzeninde meşru olarak beyan edilmiş olan yasal sistemin ilkelerine ve hukuka uymak ve bunları uygulamak ile yükümlüdür. Ancak, yargı önüne getirilen davaların çokluğu ve çeşitliliği ile karşı karşıya olan hâkim, adalet ve hukukun; kuralların katı şekilde pozitivist ve hukuksal açıyla yorumlanmasıyla sınırlı olmadığını ve kararın bütününe esasen adil ve insani olması ve hukukun demokratik üstünlüğüne ait temel hakları dikkate alması gerektiğini her zaman aklında bulundurur.

Hâkimin vatandaşların haklarının teminatı olma vazifesi de davayı Anayasanın ilkeleri ışığında dikkatlice okumasını ve yasal açıdan kabul edilebilir olması halinde, bu ilkeleri ihlal eden bir kanunun somut şekilde uygulanmasını reddetmesini gerektirir. Ancak hâkim, bu istisnai mekanizmanın esasen vatandaşların temel haklarını ihlal eden kanunlara karşı bir teminat olarak tesis edildiğini aklında bulundurmalıdır.

Temel husus, tarafların hâkimin kendisinden dolayı onun huzurunda bulunmadığı, koruma aradıkları için veya haklarından bazılarını korumakta oldukları için orada bulunduklarıdır. Bir hâkimden yardım beklemelerinin nedeni budur.

Hâkim bu nedenle tarafları dinlemeye ve bu yardımın hukuk kapsamında ve hâkimin yetkisi dâhilinde olmasına dikkat etmelidir. Tarafların karşı tarafa veya hâkimlere yönelik çok eleştirel ve hasmane bir tutum takınmaları halinde dahi iletişim sorunları, duyguların belli edilmesinden sakınılarak ve onur, tarafsızlık ve tam titizlik sürdürülerek çözülebilir.

6. Ehliyet ve liyakat: Hâkimler meslek hayatları boyunca, görevlerini layıkıyla yerine getirmek için gerekli olan bilgi, beceri ve kişisel özellikleri kazanma amacına bağlı kalırlar. Hâkimler, takdirlerine sunulan davaların en yüksek kalite ve hızda, adil, profesyonel, özenli ve emin şekilde karara bağlanması için görevlerinin icrasında eylemlerini mahkemenin düzgün işleyişine ve davaların zamanında görülmesine adar. Hâkimler, mahkemenin düzgün işleyişinin ayrıca resmi prosedürlerin basitleştirilmesi ve hizmetlerin planlanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi amaçlı kurumsal ve prosedürel yönetim kriterlerinin benimsenmesine ve yeni bilgi ve bilgisayar teknolojilerinin kullanımına dayalı olduğunun bilincindedir.

Yargı eğitimi; hâkimin bağımsızlık ve tarafsızlığının korunması için kaçınılmaz bir unsur, hâkimin adaleti yönetme meşruiyeti için bir ön koşul ve gerçek bir değerlendirme ve karar bağımsızlığı için bir teminattır.

Başlangıç eğitiminin yanı sıra hâkim, görevlerinin icrasına uygun sürekli ve özel eğitim almayı kendine bir sorumluluk edinir ve bunu çalışma hayatı boyunca destekler, bilgilerini sürekli olarak tazelemek, becerilerini en üst düzeye çıkarmak ve kişisel niteliklerini ideal hale getirmek için çalışır. Hâkim, mahkemede özel beceriler gerektiren işleri yerine getirmeden önce, uygun eğitim faaliyetlerine katılarak gerekli özel bilgileri edinme ihtiyacını aklında bulundurur. Bunun yanında hâkim, bilgilerini, kültürel birikimini ve kişisel niteliklerini geliştirmek amacıyla ilgi duyduğu hukuk dışı alanlarda eğitim almaya çalışır.

Hâkim kariyerinin hangi aşamasında olursa olsun ve hangi mahkemede görev yapıyor olursa olsun, görevinin icrasında liyakat birincil öneme sahiptir. Mesleki deneyimle bağlantılı olan liyakatin değerlendirilmesi bu nedenle tayin, nakil ve terfide belirleyici bir etkidir.

Davalar için adil, yansız ve zamanlı bir çözüm arayışında olan hâkim; diğer kararları eleştirel bakmaksızın, doğrudan kopyalamayı ve esasın kabulünü engelleyen veya gereksiz yere geciktiren formaliteler uygulamayı reddeder ve kriterleri ve savunulan bakış açılarını teyit etmek ve gerekirse verilen kararları hukukun izin verdiği ölçüde düzeltmek amacıyla yeni argümanları dinlemeye ve değerlendirmeye ve hukukun sunduğu farklı alternatifleri analiz etmeye açıktır. Yine hukukun yorumlanmasında ve uygulanmasında hâkim, hukuk pratiğine ve hukuk teorisine büyük önem atfeder. Konusu itibarıyla aynı olan durumlar için kriterlerin bir olması ilkesini ve de hukuk çalışmalarındaki bilimsel gelişmeleri kararlarına dâhil etme ihtiyacını dikkate alır.

Hâkim, kararlarının gerekçelerini muhataplarınca anlaşılabilir bir söylem ve açık ve öz bir dil kullanarak sunar; muhataplar, sadece konunun kapsamını değil, karara katılmasalar dahi kararın dayandırıldığı mantıksal ve eleştirel süreci de anlayabilmelidir.

Hâkim, kanunun belirlediği süre sınırları içerisinde ya da davanın zorluk düzeyinden veya aşırı dava yükünden dolayı bu sınırlara uymanın imkânsız olması durumunda makul bir süre içerisinde görevlerinin yükümlülüklerine uymaya çalışır. Bu nedenle yargılama süreçlerinin gereksiz yere ertelenmesine ve gereksiz zaman harcayan prosedürlerin uygulanmasına engel olmaya çalışır.

Yine, daha fazla yararlılık sağlamak, davanın tatmin edici şekilde çözüme kavuşturulmasını temin etmek ve kararın geç verilmesinden kaynaklanabilecek adaletsizliğin önüne geçmek amacıyla mahkemenin güçlüklerinin ve yetersizliklerinin üstesinden gelinmesini ve bunların etkilerinin en aza indirilmesini mümkün kılan kendi tasarrufundaki tüm araçları kullanır.

Belirtmek gerekir ki hâkim; performansının değerlendirilmesini ve bir sınıflandırmanın uygulanmasını sadece liyakatinin derecelendirilmesi ve kariyer ilerlemesi için bir etken olarak değil, kendi öğrenme sürecinin bir bileşeni olarak ve geliştireceği alanları belirlemesine yardımcı bir unsur olarak görür.

D. Şeffaflık İlkesi

20-22 Kasım 2013 tarihinde Asya Bölgesinin Yüksek Mahkeme Başkanları ve Yüksek Hâkimleri tarafından kabul edilen Yargıda şeffaflığa ilişkin İstanbul Bildirgesi¹³ yargıda şeffaflığa yönelik önemli bir belge niteliği taşımaktadır. Bildirgede, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, herkesin, hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine bir suç yüklenirken, davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakça ve açık olarak görülmesini istemeye hakkı olduğu ilkesini temel ilke olarak tanıdığı belirtilerek, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin, herkesin, mahkemeler önünde eşit olduğunu ve bir suçla itham edildiğinde ya da bir hukuk davasında hak ve yükümlülükleri hakkında karar verilirken, yasalar uyarınca kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir

¹³ İstanbul Bildirgesinde belirlenen ilkeler 15 adettir. Bunlar; 1. Yargılama, temel bir ilke olarak, kamuya açık yapılmalıdır. 2. Yargı sistemleri adliyelere ve adli bilgiye kolay erişimi sağlamalıdır. 3. Yargı, yargı sistemine erişimi kolaylaştırmalıdır. 4. Yargı, mahkeme kullanıcılarına, herhangi bir ücret talep etmeksizin, yazılı ve sözlü çeviri imkânları sağlamalıdır. 5. Yargı, davaların şeffaf biçimde tahsis edilmesini sağlamalıdır. 6. Yargı, adaletin şeffaf biçimde gerçekleştirilmesini sağlamalıdır. 7. Mahkemeler adli tevkif konusunda denetim yetkisine sahip olmalıdır. 8. Yargı, üst derece/temyiz mahkemesi kararlarının düzenli olarak yayınlanmasını sağlamalıdır. 9. Yargı, öğrencilerin yargı süreci hakkında bilgilendirilmesine yönelik programları teşvik etmelidir. 10. Yargı, adalet sisteminin rolü hakkında halkı eğitmeye yönelik uygun bulunan halka ulaşım programları başlatmalı ve/veya desteklemelidir. 11. Yargı, yargı kararları dahil olmak üzere yargının işlemleri hakkında halkı bilgilendirmeye yönelik meşru işlevini ifa edebilmesi için basına erişim ve uygun yardım sağlamalıdır. 12. Yargı, adaletin gerçekleştirilmesine ilişkin halkın memnuniyetini değerlendirmeli ve bu yolla adaletin kalitesini yükseltme yönünde çaba göstermelidir. 13. Hakim atamaları şeffaf olmalıdır. 14. Yargı, hakimlerin etik dışı davranışlarına ilişkin şikayetlere şeffaf biçimde karşılık vermemelidir. 15. Hâkimlere ilişkin disiplin süreci şeffaf olmalıdır.

mahkeme önünde adil ve kamuya açık duruşma hakkına sahip olduğunun ifade edildiği açıklanmıştır.

Şeffaflık ilkesi aslında açıklık, aleniyet olarak; AİHS'nin 6. maddesinin 1.fikrasında;

“Her şahıs ...bir mahkeme tarafından davasının... aleni surette dinlenmesini istemek hakkını haizdir. Hüküm aleni olarak verilir, şu kadar ki demokratik bir toplulukta amme intizamının veya milli güvenliğin veya ahlakın yararına veya küçüğün menfaati veya davaya taraf olanların (özel yaşamının) korunması veya adaletin selametine zarar verebileceği bazı hususi hallerde, mahkemece zaruri görülecek ölçüde, aleniyet davanın devamınca tamamen veya kısmen basın mensupları ve halk hakkında tahdit edilebilir” şeklindeki kural ile iki yönü bulunan bir nitelik göstermektedir¹⁴.

Birincisi, davanın aleni (açık) duruşma ile görülmesi, **ikincisi ise** duruşma sonucu kararın aleni olarak açıklanmasıdır.

Bu hükmün, halkın denetimi olmaksızın gizli bir yargılama sonucu adaletin dağıtılmasının önüne geçilmesinin yanı sıra ve daha da önemlisi yargı sistemine halkın güven duymasını sağlamak amacı bulunmaktadır.

Anayasanın 141. maddesinin 1. fıkrasında, “duruşmaların herkese açık olması” zorunluluğu düzenlenmiştir. Anayasanın 141. maddesinin 1. fıkrasının ikinci cümlesine göre, ancak iki halde duruşmaların kısmen veya tamamen kapalı yapılması mümkündür. Bunlar “genel ahlakın” veya “kamu güvenliğinin” kesin olarak gerekli kıldığı durumlardır. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise, küçüklere özgü yargılamaya ilişkin bir istisna düzenlenmektedir. Bu fıkra “küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur” diyerek, küçüklerin yargılanması sırasında kapalı duruşma yapılmasına izin vermektedir.

Anayasa 141. maddenin yanı sıra, basına yönelik ayrı bir sınırlama da öngörülmektedir. Yine 28. maddenin 5. fıkrasına göre “yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz”. Bu madde doğrudan duruşmanın açık yapılmasına ilişkin bir düzenleme olmamakla birlikte, yargılamanın geniş bir halk kitlesine ulaşacak biçimde alelişmesini engelleyecek yayım yasağını koyma yetkisini hâkime tanımaktadır.

E. Sonuç

Adil ve hakkaniyete uygun bir yargılamanın sağlanmasında önemli unsur-

¹⁴ Belirtmek gerekir ki AİHS'nin 6. maddesinin 1.fıkrası, sadece yargılamanın değil, yargı kararlarının da aleni olmasını öngörmektedir. Hüküm aleni olması yükümlülüğü mahkeme kararının her zaman ve muhakkak açık duruşmada okunacağı anlamına gelmemektedir. Milli güvenlik veya kamu güvenliği gibi gerekçeler hükmün aleni olmamasını meşru kılmamaktadır. İlk derece mahkemesinde, milli güvenlik veya kamu düzeni gibi gerekçelerle açık duruşmanın yapılmaması haklı olsa dahi, hükmün hiçbir kamu denetimi imkânı sağlanmaksızın gizli tutulması gerekmektedir.

lardan bir tanesi yargılamanın şeffaflığıdır. Yargılamanın aleni yapılmasından amaçlanan maddi doğrunun araştırılması ve bulunmasıdır. Alenilik yani yargılamanın şeffaflığı, hâkimlerin keyfi davranışlarının önlenmesi, yargı sisteminin denetiminin sağlanması ve dolayısıyla yargıya güvenin gerçekleştirilmesi sonucuna katkı verecektir.

Etik, yargılamanın vazgeçemeyeceği bir değer, hâkimler için olmazsa olmaz bir erdemdir. Gerek ulusal gerekse uluslararası belgelerle belirlenmiş bulunan etik ilkelerin, yargı sistemine egemen kılınması önem taşımakla birlikte, asıl gerekli olan etik ilkelere bağlılığın zihinsel bir değişim ve dönüşümü gerektirmesidir ve toplumdaki yargıya yönelik endişenin giderilmesi, güven duygusunun güçlendirilmesidir.

Özellikle hatırlanmalıdır ki Mimar Sinan'ın Süleymaniye Camiinin minaresinin eğri olduğunu söyleyen çocuğa, minareye bağlattığı halat ile istediği yönde düzeltilene kadar çektiirdikten sonra “evet düzeldi” dedirtip, gerçekte minarede hiçbir eksiklik olmadığı ve düzeltilmesi gerekmediği halde “eğri olduğuna yönelik algının” düzeltilmesinin sağlanması örneğinde olduğu gibi yargıya güven duygusunun yeniden sağlanması, yargının doğru- adil kararlar verdiği inancının güçlendirilmesi hayati derecede önem taşımaktadır¹⁵.

Kaynakça

1. AKCAN Recep, Hâkimin Vasıfları, Türkiye Adalet Akademisi, Ankara 2014
2. AKIN İbrahim- AKIN Tansu, Yargı Etiği, Melike Ofset, Ankara 2013
3. ARAL Vecdi, Toplum ve Adaletli Yaşam, Legal Yayıncılık, İstanbul 2012
4. ÇETİNER Selma, Yargı Etiği, Seçkin Yayınevi, Ankara 2016
5. İNCEOĞLU Sibel, Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği, Şen Matbaa, Ankara 2007
6. ULUTAŞ Ahmet- ATABEY Ömer Serdar, Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Yargı Etiği Ulusal Düzenlemeler Uluslararası Düzenleme ve İlkeler, XII Levha, İstanbul 2011
7. Etik Rehberi, Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu Yayını, Ankara 2016

Uluslararası Belgeler

- Birleşmiş Milletler “Yargı Bağımsızlığı Hakkında Temel İlkeler” (1985),
- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Hâkimlerin Rolü, Etkinliği ve Bağımsızlığı Hakkında

¹⁵ Süleymaniye Camiinin inşası tamamlanmış, ibadete açılacağı gün ilan edilmişti O gün gelince İstanbul'un her yanından insanlar bu eşiz eserin açılışında bulunmak için şehrin bu noktasına akın etmişti Herkes hayranlıkla bu Türk mucizesini seyrediyordu Fakat bunlar arasında bulunan bir çocuk, “Aaa şu minareye bakın nasıl eğri!” diye bağıyordu Herkes de bakıyordu ama bir eğrilik görmüyordu Çocuğun minarelerden biri için eğri dediği Mimar Sinan'a kadar ulaştı Koca mimar hemen çocuğun yanına geldi ve ona, “Yavrum hangi minare eğri göster bana” dedi Çocuk da “İşte şu” diye minarelerden birini gösterdi. Mimar Sinan hemen adamlarını topladı. Uzun halatları biri birine ekletip minareye bağlattı “Çekin yukarı doğru!” diye çekirtmeye başladı. Çocuğa da, “Oğlum, bak bu minareyi doğrultuyorum, sen dikkat et, dosdoğru olunca haber ver” dedi. Adamlar gerçekten düzeltiyormuş gibi çekiyorlardı Çocuk bir süre sonra, “Tamam, minare doğrudu!” diye bağırdı. İşçiler çekme işini bırakıp halatları çözdüler. Başından beri olaya tanık olan Sinan'ın ustalarından biri herkesin kafasını kurcalayan soruyu Mimar Sinan'a yöneltti: - Ulu mimarbaşımız, sen herkesten iyi biliyorsun ki, minarede eğrilik falan yok. O halde niçin düzeltmeye kalkıştın? Mimar Sinan'ın cevabı inceliğin, anlayışın, hoşgörünün simgesi idi: - Ben bilmez miyim minarede eğrilik olmadığını. Ama çocuğun kafasındaki “minare eğri” intibahı da öyle bırakamazdım. Bu yönüme başvurdum ki çocuğun kafasındaki “eğri” kanaati silinsin. Yoksa her yerde çocuk aklıyla minarenin eğri olduğunu söyler, sonra gerçekten eğri olduğu şeklinde bir inanç yayılırdı. ÖZCAN İsmail, Kıssadan Hisseler, HYPERLINK “http://www.ihya.org”www.ihya.org. Erişim: 20.04.2017

R(94) 12 sayılı Tavsiye Kararı (1994),

- Hâkimlerin Statüleri Hakkında Avrupa Şartı (1998),
- Avrupa Konseyinin Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyince hazırlanan 1 (2001) ve 3 (2002) sayılı Görüşler,
- Birleşmiş Milletler “Bangalor Yargısal Davranış İlkeleri” (2002),
- Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları “Budapeşte İlkeleri” (2005),
- Yargıda Şeffaflığa İlişkin İstanbul Bildirgesi (2013)